SARNÁMI JÁNKÁRI

NIEUWSBRIEF

sarnámi bhásá | sarnami.bhasa@gmail.com| jaargang 2, nummer 1

Nieuws

Op dit moment zijn er niet veel ontwikkelingen met betrekking tot de verdere emancipatie van het Sarnámi. Zowel in Suriname als in Nederland zijn er geen activiteiten die de promotie ervan lijken te bevorderen, op enkele post op social media na (vooral in Nederland). Er was een initiatief vanuit Suriname om te bezien hoe het Sarnámi op een hoger plan getild kon worden, maar na één Zoom-sessie is het initiatief in duigen gevallen.

In Nederland was er gelukkig wel de publicatie van een gedichtenbundel van dichteres Saya Yasmine Amores (voorheen Cándani). In deze nieuwsbrief besteden we in de rubriek 'Nieuwe Sarnámi publicatie' hier aandacht aan.

Hoe dan nu verder met het Sarnámi? That's the question!

Activiteiten

Alle publieke activiteiten ter promotie en ontwikkeling van het Sarnámi zijn vanwege COVID-19 voorlopig geschrapt.

Taalverlies

Taal is dynamisch, dat we weten we allemaal. Dit betekent dat taal steeds verandert op basis van invloeden uit de omgeving waarin hij is terechtgekomen. Dat geldt ook voor het Sarnámi. Deze taal heeft zich de afgelopen bijna 150 jaar op een bijzondere manier op Surinaamse bodem ontwikkeld, zichzelf verrijkt met invloeden van andere talen, en is nog steeds een taal die door velen gesproken wordt. Maar ondanks de 'levendigheid' van de taal zie je dat deze, als gevolg van de verdrukking door vooral het Nederlands en het Sranantongo, veel verliest. Een van de meest in het oog springende zaken die het taalverlies kenmerkt is het verlies van woorden en begrippen die vroeger mainstream waren, maar nu nauwelijks of niet meer gebruikt worden. Erg jammer, omdat het schitterende woorden zijn die oorspronkelijk meegenomen zijn uit de streken waar de vroegere contractarbeiders vandaan kwamen. Ook gaat het om woorden die op basis van situationele creativiteit wel degelijk in Suriname zelf zijn ontstaan. Maar ik zei het al, taal is dynamisch en dus onderhevig aan het creëren of overnemen van nieuwe woorden, en soms ook het kwijtraken van oorspronkelijk gangbare woorden. Het Nederlands bij-

Mijn Moedertaal

Nog geïnteresseerd in het volgen van Sarnámi lessen? Ga dan naar onze website. Daar zijn inmiddels 14 online lessen beschikbaar. Na het doornemen van de grammatica worden op dit moment woorden en zinnen/uitdrukkingen onder de aandacht gebracht, gericht op diverse thema. Zo wordt op een praktische wijze de taal aan belangstellenden bijgebracht. Bezoek de website en doe er je voordeel mee. www.sarnamibhasa.nl

***

Bujhauni (raadsel)

ek per hiyán dekhli
ek per Kalkattá
ek per aur dekhli
phar ke uppar pattá

ik zag hier een boom
en ook één in Calcutta
ik heb ook nog een andere
boom gezien
met bladeren boven op de
vrucht

antwoord: ananas

voorbeeld gebruikt sommige woorden niet meer, die nog wel in het Suriname voorkomen. Woorden als *wied* (onkruid), *halteren* (stoppen), *voeteren* (lopen), *bekken* (wasteil), *peer* (gloeilamp), *schel* (bel) en *schaften* (lunchpauze) zijn geen gangbare woorden meer in het Nederlands dat in Nederland gesproken wordt, maar nog wel zeer gangbaar in het het Surinaams-Nederlands. Ook het in Zuid-Afrika gesproken Afrikaans kent enkele bijzondere woorden die oorspronkelijk in het Nederlands voorkwamen, maar in Nederland of Vlaanderen niet meer gebezigd worden.

Taal verdwijnt echter niet plotseling. Het is een geleidelijk proces. In eerste instantie zie je dat langzaam leenwoorden uit andere (dominante of hooggewaardeerde) talen worden overgenomen en naast het bestaande woord worden gebruikt. Maar op een gegeven moment domineren de leenwoorden en worden ze langzaam mainstream. Dat gebeurt natuurlijk onder invloed van de dominantie van andere talen waarmee hij in contact komt en de bereidheid van sprekers om in een integratieproces die dominantere talen over te nemen voor hun dagelijkse communicatie. Naast pragmatisme spelen vaak ook status en prestige hierbij een belangrijke rol. Woorden als *kási* in plaats van *almári*; *leti* in plaats van *sah*; *fodo* in plaats van *lattá* zijn op een natuurlijke wijze uit het Sranantongo in het Sarnámi binnengeslopen. Woorden als *tás* in plaats van *jhori* of *thaili/thailá*; *klár* in plaats van *don* of *samápt*; *slepar* in plaats van *cappal* zijn uit het Nederlands nu zeer gangbare woorden in het Sarnámi.

Het proces van taalverlies manifesteert zich indringend ook in zinsconstructies die weliswaar in de eigen taal uitgesproken worden, maar wel met zoveel leenwoorden dat er sprake is van 'code-switching'. Enkele voorbeelden van Sarnámi-zinnen die zo geconstrueerd worden zijn de volgende zinnen.

Ham toke haldi bel karab.
(Ik zal je gauw bellen.)

Ham gaili winkel kare aur bajár se boodschap laili hai.
(Ik ben gaan winkelen en heb boodschappen gehaald op de markt.)

Ham feestwá par khub geniet karli.
(Ik heb heerlijk genoten op het feest.)

Enkele voorbeelden van zinsconstructies met Sranantongo invloeden in het Sarnámi kun je zien in de volgende zinsconstructies.

Ham firi karli ki ná moi hai.
(Ik voelde dat het niet goed is.)

Ham apan kám kabá karke sab cij seti karli hai.
(Ik heb mijn werk afgemaakt en heb daarna alles netjes geregeld.)

U bier pike bahut drungu hoi gail raha.
(Hij is behoorlijk dronken geworden van het bier.)

Ook worden zowel het Nederlands als het Sranantogo als dominante en hooggewaardeerde talen tegelijk in een zinsconstructie gebruikt:

Ham gaili feest firi kare.
(Ik ben gaan feesten.)

U bigin karil hai hamke bahut irriteer kare ke.
(Hij is begonnen mij erg te irriteren.)

Schoolpleinwá par larkawan doti bigke khub rollebolle karlen.
(Op het schoolplein hebben de kinderen gerollebold door met vuil op elkaar te gooien.)

Wat je ook ziet is dat door invloeden van het Sarnámi het gebruik van de overgenomen taal ook veranderd. Het gaat dan hier niet alleen om verschillen in accenten of intonaties, maar ook het vormen van zinnen die (vaak onbewust) uit de oorspronkelijke moedertaal letterlijk zijn vertaald. Ik geef twee voorbeelden van Nederlandse zinsconstructies die door Hindustanen worden uitgesproken.

Heb je medicijn gedronken?
(Heb je medicijn ingenomen?)

Ga je schoenen dragen.
(Ga je schoenen aantrekken.)

En dan nu het fenomeen van het verlies van oorspronkelijke woorden en begrippen. Om aan te geven hoe taalverlies optreedt, heb ik hieronder een vijftiental woorden opgesomd die verdwenen zijn uit het dagelijks gebruik van het Sarnámi. Woorden die nog enkele jaren geleden heel gangbaar waren maar nu vervangen zijn door leenwoorden uit andere talen. Ik zal enkele 'verloren gegane woorden' beschrijven en verklaren hoe het komt dat ze niet meer gebruikt worden.

Bardekhi betekent letterlijk 'het zien van de bruidegom'.
Vroeger, voordat een huwelijk plaatsvond, werd voor de echte *chenkái* (verloving) de familie van de bruidegom eerst bezocht door de ouders van de bruid. Hierbij werd eerst de bruidegom als het ware 'gekeurd' door de ouders. Pas dan kon de *chenkái* plaatsvinden. Dit ritueel heette *bardekhi*: het zien van de bruidegom. Nu gebeurt dit niet meer en is het woord archaïsch geworden en wordt het niet meer gebruikt.

Bhantuliyá is afgeleid van het woord *bhántá* (aubergine) en betekent 'kleine aubergine'.
Maar dit woord werd ook gebruikt om iemand negatief aan te duiden. Vooral als het ging om een kort iemand die men brutaal of mondig vond. In beide betekenissen wordt het nauwelijks meer benut. Kleine aubergine wordt nu aangeduid als *chotá bhántá*. Om iemand negatief te bejegenen zijn er tal van andere woorden beschikbaar.

Bharsattá betekent 'contant'.
Dit woord is samengesteld uit de werkwoorden *bhare* (betalen) en *sake* (kunnen): ik kan betalen. Dit woord is ontstaan in de periode waarin vaak op de pof (op krediet) werd gekocht. Na economische vooruitgang kon men normaal hun rekeningen voldoen en raakte dit woord buiten gebruik.

Chatnár wordt gebruikt om te beschrijven dat iets 'breed vertakt' is, zoals bomen.
Nu wordt dit woord nauwelijks meer gebruikt. Om te beschrijven dat iets breed vertakt is wordt eerder het woorden *pasaral* gebruikt.

Ghariyál is een Sarnámi woord voor 'gong'.
Dit woord was vroeger zeer gangbaar, zeker bij kerkdiensten thuis. Om onverklaarbare wijze is het woord langzaam maar zeker veranderd in het woord *ghanti* dat het oorspronkelijke woord volledig heeft vervangen.

Gharohi is een soort 'woonterp op laagland'.
Vooral in de districten had je plekken op het land die laaggelegen waren en vaak overstroomden. Sommige plekken werden toen opgehoogd om er een huis of schuur op te bouwen. Deze ophogingen werden *gharohi* genoemd, afgeleid van het woord *ghar*. Met andere woorden, een huis gebouwd op laagland. Omdat dit fenomeen nauwelijks meer in Suriname voorkomt is het woord uit schwung geraakt.

Habsi is een Arabisch woord (*hebsi*) voor Afrikaan.
In het Sarnámi heeft het woord een negatieve connotatie gekregen om Creolen op een racistische wijze te bejegenen. Je zou nu het woord kunnen vertalen als 'neger'. Dit woord is geen synoniem van het woord *kaphari*, dat 'Creool' betekent. *Kaphari* is afgeleid van het Arabisch woord *káfar* (káfir) en betekent dus 'ongelovige'. In het Sranantongo wordt het woord uitgesproken als *káfri* en heeft een negatieve connotatie, terwijl het woord *kaphari* een neutrale aanduiding is van het woord 'Creool'. Echter, wordt dit woord als *káphar* uitgesproken, dan is dat inderdaad zeer discriminerend.

Jábá kan worden vertaald als ‘muilkorf’.
Het was een soort korf die gebonden werd op de snuit van een os of stier. Soms werd de korf ook gebruikt om de poep van de os en de stier op te vangen. Het woord is uit schwung geraakt omdat landbouw steeds minder een rol speelt in het dagelijks leven van Hindustanen. Hierdoor zijn veel meer ‘landbouwtermen’ buiten gebruik geraakt.

Janwás kun je vertalen als ‘gastenverblijf’.
Met dit schitterend woord wordt de plek van de gasten van de bruidegom (*baratiyá’s*) aangeduid op het erf (onder de feesttent) waar een huwelijk plaatsvindt. Deze plaats kregen ze in de feesttent door de vader van de bruid aangewezen nadat de huwelijksstoet (*barát*) was aangekomen en na de ontvangstceremonie. Letterlijk betekent het woord ‘vrienden van de bruidegom’. Tegenwoordig krijgen de *baratiyá’s* geen plek in de tent toegewezen. Ze kunnen zitten waar ze willen en hiermee verdwijnt langzaam dit woord ook uit het Sarnámi.

Jharokhá werd gebruikt om een luik (klein raampje) te identificeren.
Vroeger had je met planken betimmerde huizen die veel luiken hadden die functioneerden als ramen. Inmiddels zijn deze huizen vervangen door grotere huizen met de zogenaamde shutters. Hierdoor is het woord in verval geraakt. Indien men tegenwoordig een luik wil benoemen, dan wordt het Sranantongo leenwoord *loiki* gebruikt.

Phrákit betekent ‘poep’.
Tegenwoordig wordt voor ’poep’ de zeer gangbare woorden ‘guh’ of ‘lenr’ (drol) gebruikt. Phrákit wordt nog altijd gebruik, vooral door ouderen, maar sterft langzaam uit.

Sánr is een bijzonder woord voor ‘stier’.
Het woord *bul* wordt vaker gebruikt en is een leenwoord uit het Engels, soms ook uitgedrukt als *bail*. Het oorspronkelijk woord is helemaal in vergetelheid geraakt.

Sauri is een schitterend woord om ‘kraamkamer’ aan te duiden.
Dit woord werd ook gebruikt voor de de zesde dag na de bevalling. Vroeger stond dit woord symbool voor een festiviteit op de zesde dag na de bevalling, ter ere van moeder en kind. Nu wordt deze ceremonie niet meer uitgevoerd. Hierdoor is het woord ‘uit de mode’ geraakt en wordt nu de zesde dag van de geboorte van een kind aangeduid als *chatthi*.

Tambu betekent ‘tent’.
Het gaat hier om een bijzonder woord dat afkomstig is uit de brontalen van de contractarbeiders. In het Sarnámi zijn de woorden *tenti* en *marai* gangbaar voor het woord ‘tent’. *Tenti* is de Sranantongo invloed en *marai* komt van het Hindi.

Thitholi betekent ‘grap’.
Dit woord is oorspronkelijk afkomstig van het Bhojpuri. Het werd ook in het Hindustáni gebruikt. Lange tijd is dit woord op grote schaal gebruikt in Suriname. Maar langzaam werd dit woord van zijn ‘gangbare positie’ verstoten door twee andere woorden: *khelwár* en *maják*. Beide woorden komen uit het Hindi. In Nederland wordt het woord ‘grap’ vaker gebruikt, soms verwisseld met het Engelse woord *joke* dat ook in Suriname gangbaar is.

Zoals aan het begin van dit artikel vermeld komen woorden in een taal voor door taalerfenis, eigen creatie, maar ook door 'ontmoeting' van een taal met andere talen. Woorden verdwijnen uit een taal omdat andere woorden die een gelijke betekenis hebben in gebruik populairder worden. Deze zogenaamde leenwoorden domineren dan op een bepaald moment het taalgebruik. Ondanks het feit dat dit een natuurlijk proces is, is het verstandig om de oude oorspronkelijke woorden op te tekenen en te preserveren in een etymologisch woordenboek. Immers, deze woorden vertellen op een pregnante wijze hoe een samenleving er vroeger eruitzag, hoe mensen met elkaar omgingen en welke betekenis men hechtte aan sociale of intermenselijke relaties. Helaas zijn we in de taalontwikkeling met betrekking tot het Sarnámi nog niet zover om middels etymologisch onderzoek dat nader vast te stellen. Nu is het vooral zaak om het Sarnámi van uitsterven te behoeden. Dit is een belangrijke opgave aan alle potentiële Sarnámi sprekers. Want, het zijn juist de oorspronkelijke Sarnámi sprekers die door afstand te nemen van de eigen moedertaal die taal om zeep helpen. Milder kan ik het helaas niet uitdrukken. De klok tikt!

(Dit artikel is eerder gepubliceerd in de maart-uitgave van hindorama.com, de digitale magazine van Sampreshan)

Gedicht

Een gedicht van Michiel van Kempen in het Sarnámi vertaald

BÁL AUR KHÁL KE BIC

kahin apan khál men rahe hai tu
tu khud jáne mángat hoiye káhán
tu ohin astile se uppar-nicce kociyáwe hai
rahe hai dar-dari par jáhán hamár pahunc ná hai
jab ham tor dhori ke nihárilá
hanse hai tu acambho etná komal
saubhág ke, aur ham udási man cáro or tákilá
tab tu hai huwán, acának phir har dar par
khál aur bál, bharpur sapaná
jaun tor madhur jibh par pasarigá
jablek tu kahin ante hai dhundhte
káhán tu abhainahi rahle
ham dekhilá kaise tu apan pyár basáwe hai
aur turant phir chip já hai kahin
anre men, tu wápas sikure hai, tor tang
cehará ákhari kaset ughár kare bá
aur tobhi sab kuch komal aur máyá men hai
aur paharal u camará par jaun toke chái bá
tu apan man ke u kait paral báte
tor plátá pet ke laharái
tor cuttar ke barábari golái
kuch ná bá jaun rahe ke cáhin
aur tuhi tu bhi bilkul ná
paunre hai tu, koi dusar ke khál men lin howal
tu andar áwe, bahire nikare
srif ekahi jaun barábar band howe
hai tor ánkh jab sab kuch dekh ná páwe hai
jaun báhar dekhái ná mánge hai
tab tu ek chan sthir báte aur ekdamme dur
tab tu khál aur bál ke bic kahin tabbo andekhá báte
aur jabki koi ke karle ná haile tu cup
jáne hai kewal tuhi kahán

TUSSEN HAAR EN HUID

ergens in je huid woon jij
je zou wel willen weten waar
je schiet daar zachtjes op en neer
verblijft op plaatsen waar ik niet kan komen
als ik naar je navel staar
lach jij verwonderd over zoveel teer
behagen, en kijk ik verlaten om mij heen
dan ben jij daar, opeens weer overal,
huid en haar, een huig van dromen
die je zoete tong omspannen zal
tot jij weer elders bent en zoekt
waar je zoëven nog verbleef
ik zie hoe jij je liefde geeft
en meteen weer schuilt in onvermoede
hoeken, je plooit je terug, je moede
trekken geven de laatste strakheid bloot
en toch is alles zacht en groot
en wakend aan dat vel dat jou omspant
je bent aan gene kant van je gedachten
de welving van je strakke buik
het vlakke van je ronde bil
niets is wat het wezen wil
en jij nog wel het allerminst
je zwemt, vis in het water van andermans huid
je komt erin, je komt eruit
het enige wat naadloos sluit
zijn je ogen wanneer die niets meer zien
wat buiten niet gezien wil worden
dan ben je even stil en onbeweegbaar ver
dan ben je tussen huid en haar toch ergens ongezien
en terwijl je niemand buitensluit
weet jij uitsluitend waar

Nieuwe Sarnámi publicatie

Bespreking gedichtenbundel Bánsuri ke gam / Het verdriet van de fluit van Saya Yasmine Amores

'*Bānsuri ke gam* / *Het verdriet van de fluit* zijn gedichten van een dromerige tiener. Een stem uit het verleden, een land in het ongewisse. De uitzichtloze tienerjaren. De onzekere tijden op de kunstacademie, het erbij willen horen. Tijden waarin racisme hoogtij vierde. Geen zakgeld om eten te kopen. Altijd dezelfde goedkope kleren. Wachten op de grote toekomst en gedichten schrijven vormden de enige troost.' Zo wordt de bundel op de achterkant van de cover geprezen door de uitgeverij. Een tweetalige bundel met maar liefst 35 gedichten die zeker de moeite waard is om te lezen. Al was het maar vanwege het feit dat dit de laatste bundel in het Sarnámi zal zijn van schrijver en dichter Saya Yasmine Amores (voorheen: Cándani). Maar er is ook een andere reden om de gedichtenbundel te lezen. De gedichten in deze bundel zijn een autobiografische terugblik naar het verleden. De meeste gedichten zijn geschreven toen Amores nog erg jong was. Een aantal ervan is eerder verschenen in het tijdschrift *Bhásá* en in de bloemlezing *Woorden op de Westenwind* (1994). De gedichten zijn lyrisch, soms zelfs kalm en onschuldig, met een toon die je meesleept naar een tijd van leegte, op zoek naar liefde en een mooie toekomst.

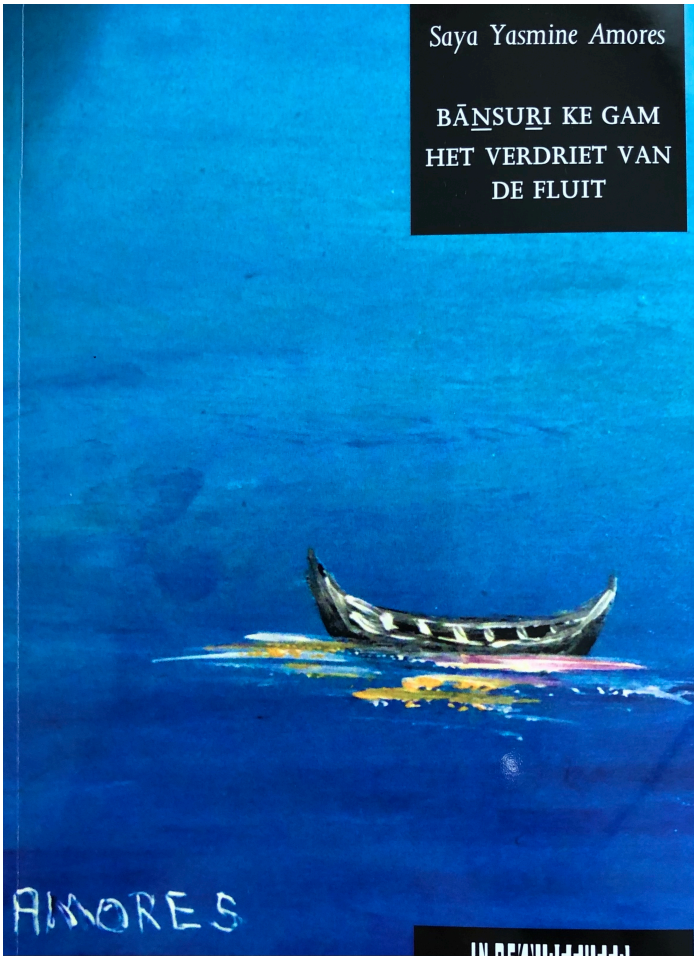

samay daure
jindagi gure

aise heraile
ki lautke
ná aile

sapná jagáike
kahán herái gaile?

de tijd vlucht
het leven verstrijkt

onthutst
verdween je
en je kwam niet meer terug

dromen
strooide je in de ogen
waar ben je toen
verloren geraakt?

Alhoewel de gedichten geschreven zijn op zeer jongen leeftijd (Amores was toen 17 en 18 jaar oud) slepen ze je op een indringende wijze mee naar de tijd van toen. De tijd die pijn heette:

kháli jindagi
ápan dág
chor̲ gail

het lege leven
heeft zijn vlek
achtergelaten

De tijd die uitzichtloos was:

saccái ke áge
lácár rah gail

weerloos stond ik
tegenover de werkelijkheid

Maar ondanks de pijn en de machteloosheid leert het leven met de tijd om te gaan:

bahut dur-dimák se
bahut gahirá bháwná se
sajaili ham sapná ápan

met veel verbeelding en fantasie
met veel diepgaande emoties
heb ik mijn dromen gesierd

De gedichten in deze bundel zijn niet alleen een weemoedige terugblik naar het verleden, maar ze louteren en wijze de weg. De weg ver van de leegte en op naar een mooie gehunkerde toekomst. Immers, omdat de indringende echo's uit het verleden de dichteres erin om één te worden met de hoop.

ciryā gāwe-bolāwe
suraj ugal
ceharā par roshni paral

milal āj hamme
ek nayā jiwan

een vogel zingt en roept
de zon rijst
op het gezicht valt licht

vandaag heb ik
een nieuw leven gekregen

Saya Yasmine Amores is dichter, schrijver en beeldend kunstenaar. Zij publiceerde eerder gedichten en romans onder het pseudoniem Cándani. Ze heeft nu in totaal zes dichtbundels en twee romans op haar naam staan. In het nawoord zegt ze dat het Sarnámi in haar was gaan wonen 'en werd een sieraad om mijn hals, een kleinood, dat ik een tijdlang dierbaar gekoesterd heb'. Daarna verklaart ze dat ze met het schrijven van deze bundel afscheid neemt van het Sarnámi. Ze omarmd het Nederlands, het Hindi en het Engels. Dit is een pijnlijke mededeling, omdat zij jarenlang een van de mensen was op wier schouders deze kwetsbare taal een stevige pilaar had gevonden, met schitterende lyrische gedichten die als parels in een fragiele ketting geregen zijn. Het Sarnámi, de moedertaal van vele Hindustanen, zal haar missen. We zullen haar niet kunnen weerhouden om de nu gekoesterde weg in te slaan. Ga heen, ga, en laat de wind je meedragen. Onze hoop blijft evenwel dat ciraiyá, de vogel, ergens in lucht verdwaald en misschien weer huiswaarts terugkeert. We zien wel.

Saya Yasmine Amores
Bānsuri ke gam / Het verdriet van de fluit
tweetalige poëzie
gebrocheerd in omslag met flappen,
100 blz., € 17,50
ISBN 978-94-93214-02-6

Voor meer informatie:
Uitgeverij In de Knipscheer, postbus 6107, 2001 HC Haarlem
indeknipscheer@planet.nl
www.indeknipscheer.com

Tot slot

Deze nieuwsbrief verschijnt regelmatig en wordt per e-mail opgestuurd. Indien lezers kopij willen aanleveren of bekendmakingen willen plaatsen die te maken hebben met de positie en ontwikkeling van het Sarnámi, dan kan dat uiteraard. Stuur ze op per e-mail. Verspreiding van deze nieuwsbrief in uw netwerk wordt zeer op prijs gesteld.

Onze eerstvolgende nieuwsbrief ***Sarnámi Jánkári*** verschijnt begin juni 2021.

Moi se rahiyo já. Jay Sarnámi!